

SVEUČILIŠTE U ZADRU
ODJEL ZA NASTAVNIČKE STUDIJE U GOSPIĆU

Znanstveni skup

ŠIME STARČEVIĆ I HRVATSKA KULTURA U 19.
STOLJEĆU

Gospić, 7. i 8. prosinca 2012.

Počasni odbor:

Zvonko Kusić

Mile Bogović

Ante Uglešić

Stjepan Krasić

Ivan Golub

Milan Jurković

Milan Kolić

Vladimir Horvat

Organizacijski odbor:

Robert Bacalja, Josip Lisac, Zvezdana Rados, Ante Bralić, Nikica Uglešić,
Ivica Mataija, Sanja Vrcić-Mataija, Vesna Grahovac-Pražić

Knjižica
sažetaka

ŠIME STARČEVIĆ I HRVATSKA KULTURA U 19. STOLJEĆU

Program skupa

Petak, 7. prosinca

9.00-10.00- prijave

10.00 – 10.30 - otvaranje skupa, pozdravne riječi

10.30 – 12.30 – izlaganje radova, predsjedavaju: Josip Lisac i Ante Bežen

Ante Bežen: Šime Starčević i identitet hrvatskog jezika (Zagreb)

Mile Bogović: Crkvene prilike u biskupijama Senjskoj i Modruškoj u Starčevićovo vrijeme (Gospić)

Jasminka Brala-Mudrovčić: Pregled kulturnih zbivanja zapadnog dijela Like u 19. stoljeću (Gospić)

Ante Selak: Apologija antivukologije ili: Šime Starčević i *Bečki književni dogovor* (Zagreb)

Josip Lisac: Šime Starčević i novoštokavski ikavski dijalekt (Zadar)

Ante Bralić: Politički stavovi Šime Starčevića - drukčiji pogled na Hrvatski narodni preporod (Zadar)

Rasprava

12.30- 14.00 – domjenak (za sudionike skupa)

14.00-16.00 – izlaganje radova, predsjedavaju: Branka Tafra i Diana Stolac

Branka Tafra: Jezikoslovna svestremenost *Ričoslovice* Šime Starčevića (Zagreb)

Sanda Ham: Vrste riječi i gramatičke kategorije u Šime Starčevića (Osijek)

Sanja Holjevac: Jezične značajke Starčevićevih djela objavljenih u riječkoj tiskari Karletzky (Rijeka)

Diana Stolac: Jezikoslovni prinosi u rukopisnoj ostavštini Šime Starčevića (Rijeka)

Vesna Grahovac-Pražić: Udžbenički diskurs u rukopisnoj ostavštini Šime Starčevića (Gospić)

Ljiljana Kolenić: Gramatike Š. Starčevića i hrvatske gramatike slavonskih gramatičara 18. st. (Osijek)

Rasprava

16.00 – 16.30 stanka za kavu

16.30-18.30- izlaganja radova, predsjedavaju: Ljiljana Kolenić i Sanda Ham

Knjižica
sažetaka

ŠIME STARČEVIĆ I HRVATSKA KULTURA U 19. STOLJEĆU

Robert Bacalja, Katarina Ivon, Slavica Vrsaljko: Šime Starčević od *Zore do Glasnika* (Zadar)

Loretana Farkaš i Tena Babić Sesar: Šime Starčević u kontekstu jezičnih i pravopisnih polemika 19. stoljeća (Osijek)

Jadranka Mlikota: Nepromjenjive vrste riječi u Starčevićevim jezikoslovnim opisima (Osijek)

Bojan Marotti: Imenički genitiv množine u slovnicama Šime Starčevića (Zagreb)

Helena Delaš: Naglasak u *Novoj ričoslovici iliričkoj* Šime Starčevića (Zagreb)

Borana Morić-Mohorovičić: Bilješke o redu riječi Šime Starčevića (Rijeka)

Rasprava

18. 30- obilazak muzeja Like

20.00 – domjenak (za sudionike skupa)

Subota, 8. prosinca

9.00-11.30- izlaganje radova, predsjedavaju: Zvezdana Rados i Ivan Bošković

Stijepo Obad: Šime Starčević o kršćanskom domoljublju (Zadar)

Vjekoslav Čosić: Tko je preveo *Kratki nauk chiudoredni?* (Zadar)

Mario Soljačić: Starčevićeve *Homelie* (Zadar)

Ivan Bošković: O nekim stilskim osobitostima homilija Šime Starčevića (Split)

10.00- 10.15- stanka za kavu i zakusku

Anastazija Vlastelić: Atribucijske značajke *Homelija* Šime Starčevića (Rijeka)

Zvezdana Rados: „Poslanice ličke pastirice“ Šime Starčevića (Zadar)

Ivica Mataija, Sanja Vrcić-Mataija: Antroponimija Velikog Žitnika u drugoj polovici 19.st. (Gospić)

Rasprava

11.30-13.00- izlet (odlazak u Žitnik u posjet rodnoj kući dr. Ante Starčevića)

13.30- ručak (za sve sudionike skupa)

Knjižica
sažetaka

Robert Bacalja, Katarina Ivon, Slavica Vrsaljko

Šime Starčević od *Zore* do *Glasnika*

Zora dalmatinska i *Glasnik dalmatinski*, zadarski su periodici koji su zasigurno obilježili kulturni život Zadra, ali i Dalmacije, tijekom 19. stoljeća. Fokusiramo li se na same sadržaje objavljujane u promatranim glasilima, u pozadini nailazimo na predan i iznimno plodan rad istaknutog jezikoslovca i kulturnog djelatnika Šime Starčevića. Poznato je kako u navedenim listovima izlaze njegove najznačajnije rasprave o jeziku, a upravo tekstovi objavljeni u *Glasniku dalmatinskom* predstavljaju odraz njegove potpune jezikoslovne zrelosti. Proučavajući Starčevićeve priloge objavljujane u *Zori* i *Glasniku* daju se naslutiti tri tematska aspekta koja su u središtu njegova interesa. Osim očekivano jezičnog i religiozno-prosvjetiteljskog, tadašnja društveno-politička situacija Dalmacije kod Starčevića budi jak i vrlo „žestok“ interes. U radu će se razgraničiti i interpretirati sva tri spomenuta aspekta sagledana u kulturnom ozračju 19. stoljeća. Pokušat će se naznačiti sličnosti i eventualne različitosti u pristupu navedenim problemskim aspektima u proučavanim glasilima, njihova zastupljenost te njezino tumačenje u kontekstu vremena. Zanimljivo je potvrditi kako se Šime Starčević upravo kroz svoje priloge pokazuje kao vješt analitičar i oštar kritičar onodobnih aktualnosti.

Ključne riječi: Šime Starčević, *Zora dalmatinska*, *Glasnik dalmatinski*, kulturni kontekst 19. stoljeća, jezični članci, religiozno-prosvjetiteljski članci, društveno-politički aspekt 19. stoljeća.

Šime Starčević – from *Zora* to *Glasnik*

Zora dalmatinska and *Glasnik dalmatinski* were periodicals that definitely marked the cultural life of Zadar and Dalmatia in the 19th century. If we focus only on the contents published in the aforementioned periodicals, we can observe a dedicated and extremely fruitful work of a well-known linguist and cultural worker Šime Starčević. His most important discussions on the language were published in these periodicals, and the texts published in *Glasnik dalmatinski* reflected his complete linguistic maturity. Analyses of Starčević's works published in *Zora* and *Glasnik* indicate there were three thematic aspects in the focus of his interest. Beside the obvious linguistic and religious-enlightenment interests, the socio-political situation in Dalmatia provoked strong and very "fierce" interest. The aim of this paper is to define and interpret the three aforementioned aspects in the 19th century cultural environment. The focus is also in indicating the similarities and possible differences in the author's approach to the discussed issues, their presence and their analysis in the context of the time in which they originated. It is interesting to confirm that exactly through those contributions Šime Starčević proved to be a skilled analyst and a strong critic of the actualities of that time.

Key words: Šime Starčević, *Zora dalmatinska*, *Glasnik dalmatinski*, 19th century cultural context, linguistic articles, religious-enlightenment articles, socio-political aspect of the 19th century

Ante Bežen

Šime Starčević i identitet hrvatskoga jezika

Za suvremeno shvaćanje hrvatskoga jezičnog identiteta Šime Starčević značajan je ponajprije zato što je objavio prvu gramatiku hrvatskoga jezika na hrvatskom jeziku i što je prvi ustanovio njegov četveronaglasni sustav. To je njegova zasluga za povijesnu dimenziju identiteta, no njegov se rad može reflektirati i na današnje stanje identiteta koji se hrvatskom jeziku, pogotovo njegovu standardnom obliku, nije prestao osporavati. Pritom se ponajprije misli na ijekavski izgovor kojemu se Starčević protivio zalažući se i prakticirajući ikavski te na Gajev „rogati“ slovo po uzoru na češki kojemu je suprotstavio grafiju po uzoru na zapadnoeuropske jezike. Bi li identitet hrvatskoga jezika danas bio snažniji i prepoznatljiviji da se razvijao po njegovim rješenjima i ima li o tome smisla danas raspravljati? Smatram da ima smisla jer se u takvoj raspravi mogu otkriti i prouzroci stanja u kojemu se hrvatski jezik nalazi danas, a i Starčevićovo vizionarstvo koje su hrvatski jezikoslovni naraštaji nakon njega osudili na „fusnotu“, tj. nisu prepoznali njegove kapacitete za buduće vrijeme.

Ključne riječi: Starčević, identitet, hrvatski jezik, ikavica

Šime Starčević and Croatian language identity

Šime Starčević is a significant figure in the modern understanding of Croatian language identity primarily because he published the first grammar of the Croatian language in Croatian and because he was the first one to establish its four accents system. This is a historical dimension of identity; however, his work can be reflected on the condition of the identity of the Croatian language today and its standard variety in particular, which has unceasingly been disputed to this day. This primarily refers to the ijekavian pronunciation, which Starčević was against while he promoted and used ikavian, and Gaj's Czech orthography containing diacritics as Starčević promoted orthography based on languages spoken in the west of Europe. Would Croatian language identity be stronger and more recognizable had it been developed according to his solutions and is there any point in this discussion today? I believe that there is as in such a discussion one finds the primordial causes of the condition the Croatian language is in today as well as Starčević's visionary quality which was condemned to "footnote" by Croatian philological generations. In other words, they have not recognized its future capacities.

Key words: Starčević, identity, Croatian language, ikavian dialect

Mile Bogović

Biskupije Senjska i Modruška ili Krbavska u vrijeme Šime Starčevića

Šime Starčević živio je i djelovao u vrijeme dvaju senjsko-modruških biskupa: Ivana Krstitelja Ježića (1789. – 1833.) i Mirka Ožegovića (1833. – 1869).

U vrijeme dugog Ježićevog biskupovanja osnovano je 1806. u Senju sjemenište s filozofskim i teološkim učilištem. Bila je to dugo vremena najviša školska ustanova na ovim prostorima. Poput Starčevića, i Ježić se dobro nosio s francuskim upraviteljima u vrijeme „Ilirskih provincija“. Trajno trvenje između modruškog i senjskog kaptola, između senjskog i modruškog dijela područja pod upravom biskupa u Senju, činilo se da će biti dovršeno osnivanjem samostalne Modruške biskupije sa sjedištem u Rijeci. Kada je 1822. taj projekt propao, rješenje je nađeno u razgraničenju između biskupija Senjske i Modruške, ali pod jednom biskupskom upravom. To je provedeno odlukom Stolice 1833., tako da će Ožegović u tom pogledu imati čistu situaciju. Tom odlukom svaka od dviju biskupija ima svoj stolni kaptol. Modruški kaptol imao je svoje kanonike u Novom, Bribiru i Bakru. Senjska biskupija od tada ima dva arhiđakonata: 1. senjski, s dekanatima senjskim i otočkim, te 2. ličko-krbavski, s dekanatima gospićkim, udbinskim i perušićkim. Modruška biskupija ima također dva arhiđakonata: 1. vinodolski, s dekanatima: vinodolski, bakarski, vrbovski, brodski i čabarski, te 2. modruški, s dekanatima ogulinskim i slunjskim.

Ožegović pripada najvećim likovima na stolicama senjskih i modruških biskupa. Sagradio je novi biskupski dvor u Senju i obnovio Senjsku gimnaziju. Osnivanjem đačkog konvikta (1857.), koji će po njemu dobiti ime „Ožegovićianum“, omogućio daljnji rad i gimnaziji i bogoslovnom učilištu. Grad Rijeka je 1787. dan na upravu senjskom biskupu, ali je ostao i dalje kao posebna upravna cjelina.

Što se tiče župa, godine 1789. formulirana su načela za osnivanje novih župa. Broj župa bit će po tome više nego udvostručen. Kad je Svištovskim mirom 1791. stečeno novo područje, osnovane su nove župe u Drežniku, Vagancu, Cetinu (Vališelo), Zavalju i Borićevcu.

Najviše župa osnovano je 1807. Car odnosno Kraljevsko ugarsko namjesničko vijeće u Budimu, na prijedlog biskupa Ježića od 15. svibnja 1807., izdalo je dekret 11. kolovoza 1807. prema kojemu se osniva 51 nova župa. Kada je Starčević 1814. preuzeo župu Karlobag, taj proces osnivanja je dovršen. Inače, prije 1807. pod Karlobag pripadalo je područje novoosnovanih župa: Ledenik (Oštarije), Cesarica i Lukovo Šugarje.

Ključne riječi: biskupija, Modruš, Senj, Ježić, Ožegović

Senj and Modruš or Krbava Diocese during Šime Starčević's lifetime

Šime Starčević lived and worked in the period two bishops serving: Ivan Krstitelj Ježić (1789 – 1833) and Mirko Ožegović (1833 – 1869). For a long period of Ježić serving as bishop, junior seminary with philosophical and theological educational institution was founded in town of Senj in 1806. It was the highest educational institution in these regions for a longer period of time. Ježić got along well with the French rulers as well as Starčević did in the time of „The Illirian Provinces“.

There was a constant friction between Modruš and Senj body of canons, between Senj and Modruš parts under the serving of bishop in Senj, which was supposed to be ended by the establishment of independent Modruš Diocese with a seat in town of Rijeka. But, that project failed and the solution was found in the split between Senj and Modruš Diocese run by the unique bishop's administration. That was done by the decision of The Holy Chair in 1833 and bishop Ožegović got a clear position. This decision included two dioceses with their own bodies of canons. Modruš canon had its own dean in towns of Novi, Bribir and Bakar. From that period a diocese in Senj had two archdeaconries: 1. Senj archdeaconry with Senj and Otočac canon; 2. Lika- Krbava archdeaconry with Gospić, Udbina and Perušić canons. Diocese in Modruš also had two archdeaconries: 1. Vinodol archdeaconry with canons in Vinodol, Bakar, Vrbovsko, Brod and Čabar; 2. Modruš archdeaconry with the canons in Ogulin and Slunj.

Bishop Ožegović belonged to the most important figures inaugurated among the bishops in towns of Senj and Modruš. He built the new bishop's palace in Senj and rebuilt the Grammar School in Senj as well. By the establishment of the convent school (1857.) which was named after him „Ožegovićianum“, he provided further education in the Grammar School as well as in the Theological Seminary. In 1787 the town of Rijeka was given in ruling to the bishop in Senj with its own authority.

The foundation for the establishment the new parishes were passed in 1783. According to that act, the number of new parishes is more than doubled. After Svištovo Peace that was restored in 1791, a new territory was obtained and new parishes were founded in the places of Drežnik, Vaganac, Cetin (Vališselo), Zavalj and Borićevac.

The most of parishes were founded in 1807. The emperor and the Hungarian Regency Council in Budim due to the suggestion of bishop Ježić on 15th of May 1807, appointed a decree on 11th of August 1807 when 51 new parishes were founded. When Starčević took charge the parish in Karlobag the process of the establishment was finished. But, before 1807 the jurisdiction of Karlobag parish belonged to the region of new established parishes in the places: Ledenik (Oštarije), Cesarica and Lukovo Šugarje.

Key words: diocese, Modruš, Senj, Ježić, Ožegović

Ivan Bošković

O nekim stilskim osobinama homilija Šime Starčevića

Tradicija propovijedanja u hrvatskom je narodu prisutna od vremena prvih misionara do danas. U njoj homilijama pripada posebno mjesto. Kao oblik "objašnjavanja i prenošenja temeljnih vjerskih istina i evanđeoskih događaja" (Bratulić), homilije /propovijedi /prodike / pridike / postile u hrvatsku su književnost ušle preko liturgije, da bi s vremenom poprimile osobine domaćih prilika i običaja u sadržaju i u pismu. Osim što u sebi sadrže bitne elemente antičke retorike, u homilijama/propovijedima je prepoznati i specifične crte vezane za obrazovanost pojedinoga govornika/propovjednika, njegove sklonosti i utjecaje, ali i obzor očekivanja slušatelja kojima se u određenoj sredini obraća.

Historija hrvatske homiletike bilježi mnoga značajna imena koja je narod u našim krajevima rado slušao. Uz Vrameca, Divkovića, Habelića, Posilovića, Margitića, Filipovića, Bašića, Lastrića, Kalića, Matasa i druge, vrijedi istaknuti i Šimu Starčevića, gimnazijskog učitelja i gospićkog kapelana, autora hrvatske i francuske gramatike, autora poznatih dvosveščanih **Homilija iliti tumačenja Svetoga Evandjelja** (1918.).

Starčevićeve *Homilije* zapravo su (slobodan) prijevod, odnosno adaptacija knjiga J. F. Gheriga Tumačenje Svetoga Evangjelja, za sve Nedilje priko godine. Posebno namijenjene "za same Pastire Duhovne po selim..." svojevrsan su priručnik i putokaz svećenicima za oblikovanje svojih propovijedi vezanih uz pojedine nadnevke nedjeljnoga i vjerskoga kalendara. Starčevićeve propovijedi oponašaju poznati obrazac: na početku je izrečena tema o kojoj će se propovijedati; slijedi potom njezina razrada u kojoj u živom i sugestivnom govoru propovjednik poseže za mnoštvom slika i pamtljivih primjera te crtica, parabola i priziva svetih otaca koji svojim životima i djelovanjem trebaju osnažiti njegovu misao, da bi propovijednje završio efektom poantom u kojoj je sadržana duboka pouka i poruka koja slušatelja/vjernika treba ohrabriti i učvrstiti u ustrajnom vjerničkom životu. Pri tome je prepoznati rječit repertoar postupaka i govorničkih sredstava kojima Starčević slušatelja/vjernika uvjerava u snagu svojih riječi i njima posreduje vjerska i vjernička razmišljanja i istine.

Ključne riječi: stil, homilije, Starčević, vjera

Knjižica
sažetaka

Some stylistic qualities of homilies by Šime Starčević

The narrative tradition in Croatian people is present ever since the time of the first missionaries up until the present times. In this tradition homilies have a special place. As a form of „explaining and transferring basic religious truths and evangelical events“ (Bratulić), homilies/sermons/lectures were introduced to Croatian literature through liturgy, but took some characteristics of domestic customs, both in content and in written word. Other than having some important elements of antic rhetoric, these homilies/sermons also recognize specific lines relating to the education of an individual speaker, his tendencies and influences, in addition to the expectations of a particular person or a group. The history of Croatian homily has many prominent names which were very much revered in our parts. Alongside Vramec, Divković, Habelić, Posilović, Margitić, Filipović, Bašić, Lastrić, Kalić, Matas and others also worth mentioning was Šime Starčević, a high school teacher and the chaplain of Gospić, the author of Croatian and French grammar, and the author of well-known homilies or interpretations of the Holy Gospel (hr. **Homilija iliti tumačenje Svetoga Evandjelja**) in 1918. Starčević's homilies (hr. **Homilije**) were nothing more than a free translation, or an adaptation of the books written by J. F. Gherig The interpretation of the holy Gospel, for every Sunday in a year (hr. Tumačenje Svetoga Evangjelja, za sve Nedilje priko godine). Since they were specially made for the spiritual shepherds (hr. za same Pastire Duhovne po selim...), they come as a manual and a guide for priests on how to form particular sermons on specific Sundays in the religious calendar. Sermons written by Starčević follow a familiar pattern: the beginning is reserved for the explanation of a subject of the sermon, followed by the profound explanations with live and fervent speech in which the speaker uses multiple images and examples, parables and stories, calls for ancient saints, their stories and holy works, teachings from their lives used to put emphasis on a story, and effective ending which usually had a profound message for the audience used to encourage, reaffirm and strengthen the faith of the audience.

What is most noted in Starčević is his vocabulary and process of using verbal means to persuade the religious audience of his words through which he conveys religious truths and teachings.

Key words: style, homilies, Starčević, faith

Jasminka Brala – Mudrovčić

Pregled kulturnih zbivanja zapadnoga dijela Like u 19. stoljeću

Zapadni dio Like je u 19. stoljeću imao izuzetno razvijenu kulturu. U radu će se nastojati prikazati i zabilježiti sva važna događanja u kulturi i na taj način upotpuniti slika o cjelokupnom razvitku ovoga kraja u stoljeću u kojem je živio i djelovao u neposrednoj blizini i Šime Starčević. Osnivanje i rad kazališta, osnivanje javnih škola i knjižnice (čitaonice), početak održavanja danas tradicionalnog sajma, javljanja Otočana u tadašnjim tiskovinama... događaji su i prilike koje su zavrijedile pažnju jer su od velikoga značenja i za današnje kulturno ozračje ovoga dijela naše domovine

Ključne riječi: Lika, kulturna događanja, 19. stoljeće

An overview of the western Lika cultural production in the 19th century

Western part of Lika had well developed cultural production in the 19th century. In this paper we are to present and note all major cultural events and thus fill the picture about overall development of that region in the century when, from nearby, lived and worked Šime Starčević. Establishing and running theatre, founding public schools and libraries (reading rooms), the beginnings of today traditional fair, articles about Otočac in then contemporary publications... these are events all well earned of our attention and of major significance for contemporary cultural production of that part of our homeland.

Key words: Lika, cultural events, 19th century

Ante Bralić

Politički stavovi Šime Starčevića – drukčiji pogled na Hrvatski narodni preporod

Šime Starčević je pripadao onom krugu suradnika oko *Zore dalmatinske* koji su na drukčiji način promišljali proces hrvatske nacionalne integracije. Njihov je osnovni postulat bio da se hrvatska nacija treba integrirati oko hrvatskog imena i zaobići nadnacionalne tvorbe. U tom pogledu Šime Starčević bio je ogorčeni protivnik Gajevog pravopisa, a zajedno s Antom Kuzmanićem smatrao je hrvatski standard treba postati štokavska ikavica kao najrašireniji govorni dijalekt unutar hrvatskog etničkog prostora. Međutim, njegovi stavovi nisu naišli na šire prihvaćanje unutar onodobne hrvatske elite.

Ključne riječi: Šime Starčević, politički stavovi, hrvatska nacionalna integracija, Gaj, Kuzmanić

Political stances of Šime Starčević - A different view of the Croatian national revival

Šime Starčević belonged to the circle of contributors around *Zora dalmatinska* who are otherwise meditated process of Croatian national integration. Their basic postulate was that the Croatian nation should be integrated around a Croatian name and on that way, bypasses supranational ideologies. In this regard, Šime Starčević was bitter opponent of Gaj's orthography, and together with Ante Kuzmanić, considered the Croatian linguistic standard should become Štokavian Ikavism as widespread dialect spoken within the Croatian ethnic territory. However, his views did not meet with general acceptance within the then Croatian elite.

Key words: Šime Starčević, political stances, Croatian national integration Gaj, Kuzmanić

Vjekoslav Ćosić

Tko je preveo "*Kratki nauk ćudoredni*"?

Odkako je Ivan Kukuljević-Sakcinski 1860. pripisao Šimi Starčeviću autorstvo *Kratkog nauka ćudorednog varhu dužnosti čovičljih za seljane* povremeno se raspravlja i nagađa o autoru i prevoditelju ovog kratkog pučkog katekizma tiskanog u Zadru 1807, na početku francuske uprave u Dalmaciji. Prvu sumnju u autorstvo Šime Starčevića izrazio je Branko Drechsler 1912. koji ujedno misli da se radi o hrvatskom prijevodu s francuskog. Iste godine u svojoj studiji o *Kraljskom Dalmatinu* Petar Karlić, ne spominjući uopće Starčevića, prenosi iz *Zore Dalmatinske* (1844) i *Fra Andrija Dorotić i njegova "Pjesma"* M. Ostojića (1895) sukob Dorotića i Dandola u svezi s prijevodom Dandoloovog talijanskog predloška pučkog katekizma na hrvatski. Karlić je za razliku od Kukuljevića i Drechslera imao u rukama tekst hrvatskog prijevoda i popratno pismo koje je Dandolo poslao na adresu 400 župnika u Dalmaciji. Da je Karlić imao uvid u tekst katekizma, vidi se i po tome što je dao kratki sadržaj onoga što se u NSK u Zagrebu i u Znanstvenoj knjižnici u Zadru vodi pod naslovom iz našeg naslova, iako na primjercima nema naznake autora ni prevoditelja. Karličeve navode potvrditi će četiri decenije kasnije V. Maštrović. Dandola kao autora identificirali su prema njegovim tvrdnjama u popratnom pismu. U ovom se izlaganju donosi još jedan, manje poznat izvor (Dandolovo izvlešće Napoleonu za 1807. godinu) u kojem Dandolo tvrdi da je autor predmetnog katekizma. Još uvijek nema nikakvog konkretnog dokaza o prevoditelju na hrvatski jezik, ali znamo da to nije mogao biti Šime Starčević.

Ključne riječi: prijevod, Dandolo, Starčević, Zadar

Who translated "*Short moral doctrine about obligations for countrymen*"?

Since Ivan Kukuljević-Sakcinski in 1860. assigned to Šime Starčević authorship of "Short moral doctrine about obligations for countrymen" it is occasionally discussed and speculated about the author and translator of this short popular's catechism pressed in Zadar in 1807., at the beginning of french administration in Dalmatia. First doubt about authorship of Šime Starčević was expressed by Branko Drechler in 1912. who thought that the catechism was just a croatian translation from french. In the same year in his study about "Kraljski Dalmatin" Petar Karlić, not mentioning Starčević, reports from review "Zora Dalmatinska (1844)" and from article "Fra Andrija Dorotić and his "Poem"" of M.Ostojić (1895), conflict between Dorotić and Dandolo in relation with translation of Dandolo's italian version of popular catechism to Croatian language. Karlić, with the difference from Kukuljević and Drechsler, had the text of Croatian translation in his hands and attached letter that Dandolo sent to the address of 400 parish priests in Dalmatia. It can be proved by his description of catechism's content in the book that can be found in the National University Library of Zagreb and Scientific library in Zadar under the name "Short moral doctrine about obligations for countrymen". Karlić's reports are confirmed four decades later by V. Maštrović. According to Maštrović, Dandolo was finally identified in attached letter as author of catechism. In this paper a new and less known source (Dandolo's report to Napoleon for the year 1807.) will be presented in which Dandolo claims that he is the author of the mentioned catechism. Yet, there is no evidence about translator on Croatian language but we know that it could not be Šime Starčević.

Key words: translation, Dandolo, Starčević, Zadar

Helena Delaš

Naglasak u *Novoj ričoslovi* iliričkoj Šime Starčevića

U radu se prikazuju i komentiraju naglasna obilježja *Nove ričoslovice iliričke* Šime Starčevića (Trst, 1812), prve gramatike hrvatskoga jezika pisane hrvatskim jezikom, čiji je autor razlikovao četiri novoštokavska naglasna prije Karadžića i Daničića. Akcentuacija Starčevićeve *Ričoslovice* stavljena je u odnos prema normativnoakcentološkim naporima na filološkoj okomnici, posebno prema onom trenutku akcentološkoga razvoja u kojem je propisanom normom za hrvatsku jezičnu zajednicu postala Karadžić-Daničićeva akcentuacija. Obradena su pitanja koja su nakon konceptijskoga preusmjerenja prema isključivo novoštokavskoj osnovici potkraj dvadesetoga stoljeća (p)ostala ``slaba mjesta`` hrvatske ortoepske norme, npr. silazni naglasci na nepočetnim slogovima riječi. Činjenica je da propisana naglasna norma kako je utvrđuju hrvatske gramatike od kraja 19. stoljeća nije uvažavala posebnosti jezičnoga supstrata hrvatskoga standardnog jezika pa se u jezikoslovnoj kroatistici polariziraju mišljenja oko polazišta novoga opisa, a na temelju toga i valjanoga propisa općeobvezatnoga hrvatskog izgovora. Donose se informacije o nizu primjera i kategorija koje se u suvremenome hrvatskom standardnom jeziku javljaju kao normirane ili prakticirane dublete.

Ključne riječi: naglasna obilježja, gramatika, Starčević, hrvatski jezik

The accentuation of Šime Starčević's *The New Illyrian Grammar*

The article shows and comments accentual characteristics of the Šime Starčević's *The New Illyrian Grammar* (*Nova ričoslovica ilirička*, 1812). The author of the first grammar of the Croatian language written in Croatian had distinguished between four neoštokavian accents before Vuk Karadžić and Đuro Daničić did so. The accentuation of *The New Illyrian Grammar* is considered diachronically, especially in relation to the normative endeavors and accentual legacy of Karadžić and Daničić. Attention is paid to questions which, since the late nineteenth-century conceptual redirection towards the neo-Štokavian organic basis in pronunciation, have become the troublesome points of the Croatian orthoepic norm - for example, the presence of falling tone in non-initial syllables. The prescribed prosodic norm as defined by Croatian grammars from the end of the 19th century onwards has not taken into account the specificities of the Croatian basis of the standard language variety. Croatian language studies as a discipline is currently divided on the issue of where the new description of Croatian prosody ought to begin and, consequently, what the new proscribed pronunciation standard should be. The article provides information on a number of examples and categories that appear as codified or current variants in standard Croatian pronunciation.

Key words: accentual characteristics, grammar, Starčević, Croatian language

Loretana Farkaš i Tena Babić Sesar

Šime Starčević u kontekstu jezičnih i pravopisnih polemika 19. stoljeća

Široj je znanstvenoj javnosti Šime Starčević prepoznatljiv kao autor dviju gramatika, *Nove ricsoslovice illiricske* i *Nove ricsoslovice iliricko-franceske*. Manje je pak poznato kako je Starčević tijekom pedesetih i šezdesetih godina 19. stoljeća bio sudionik rasprava o pravopisnim i jezičnim pitanjima. Starčević se posebno uključivao u rasprave vezane za pitanja odraza jata, a budući da je bio pobornik ikavice, svojim se viđenjima javnosti obraćao u *Književniku*, *Zori dalmatinskoj*, *Glasniku dalmatinskom* i dr.

Ključne riječi: Šime Starčević, jezične i pravopisne polemike, ikavica

Šime Starčević in the context of language and orthography controversy in 19th century

Šime Starčević is widely known as the author of two grammar books: *Nova ricsoslovnica ilirska* and *Nova ricsoslovnica iliricko-franceska*. A less known fact about Starčević is that he used to participate in debates regarding orthography and language issues. He was especially active in the issues regarding yat-reflexion, and since he was a defender of ikavica speech, he published his works for the public in *Književnik*, *Zora dalmatinska*, *Glasnik dalmatinski*, etc.

Key words: Šime Starčević, language and orthography controversy, ikavian dialect

Vesna Grahovac-Pražić

Udžbenički diskurs u rukopisnoj ostavštini Šime Starčevića

U Arhivu Hrvatske provincije Družbe Isusove u Zagrebu pronađeni su rukopisi karlobaškog svećenika, jezikoslovca i katehetskog pisca Šime Starčevića. U pronađenoj se kutiji nalaze dvije skupine rukopisa, jezikoslovni i vjersko-katehetski. U radu se daju osnovne informacije o rukopisima te posebno vrjednuje pripadnost udžbeničkom diskursu. Neki od njih nastajali su upravo za potrebe vjerskog odgoja koji je uključivao i procese opismenjavanja te su udžbenički strukturirani. Ostali rukopisi pokazuju autorov prosvjetiteljski svjetonazor i brigu za prosvjećivanjem puka na vjerskoj i jezično-komunikacijskoj razini te i u njima nalazimo metodičko-didaktičke naznake.

Ključne riječi: Šime Starčević, rukopisna ostavština, udžbenički diskurs

Textbook discourse in the manuscripts of Šime Starčević

The Archive of the Croatian province of the Society of Jesus in Zagreb were found manuscripts karlobaškog priest, linguist and writer Simon catechetical Starčevića. Discovered in the box are two groups of manuscripts, linguistic and religious catechist. The paper presents basic information about the manuscripts and in particular evaluates affiliation textbook discourse. Some of them were formed for the purposes of religious education that included the process of writing a textbook and are structured. Other manuscripts shows his Enlightenment worldview and concern for the enlightenment of the people on religious and linguistic-communicative level, and in them we find Methodological indications.

Key words: Šime Starčević, manuscripts, textbook discourse

Sanda Ham

Vrste riječi i gramatičke kategorije u Šime Starčevića

U radu govorim o razdiobi riječi na vrste u Starčevićевой *Ričoslovici*, a u svezi s tim i o Starčevićevom shvaćanju i definiranju gramatičkih i semantičkih kategorija. Starčevićeve jezikoslovne poglede uspoređujem sa starijim hrvatskim gramatičarima i sa Starčevićevim suvremenicima – nastojim utvrditi koliko je Starčević ukorijenjen u jezikoslovnu, a osobito gramatičku hrvatsku tradiciju kada je riječ o poimanju i definiranju vrsta riječi i njihovih kategorija.

Ključne riječi: Šime Starčević, vrste riječi, gramatičke kategorije, *Ričoslovica*

Parts of Speech and Grammatical Categories in the Writings of Šime Starčević

The author discusses the classification of parts of speech in Starčević's *Ričoslovica*, and, in this context, analyzes Starčević's understanding and definition of grammatical and semantic categories. Starčević's linguistic views have been compared both with those of older Croatian grammarians and with those of his contemporaries – with the intention to establish the extent to which Starčević is rooted in linguistic and especially grammatical Croatian tradition in respect of his comprehension and defining of parts of speech and their categories.

Key words: Šime Starčević, parts of speech, grammatical categories, *Ričoslovica*

Sanja Holjevac

Jezične značajke Starčevićevih djela objavljenih u riječkoj tiskari Karletzky

Šime Starčević (1784. – 1859.) dva je svoja djela objavio u tiskari Karletzky u Rijeci: katehetski priručnik *Katolicsansko pitanje* (1849.) i knjižicu molitvenih stihova pobožnosti *Sedam žalosti Blažene Djevice Marije Razmishljanje sedam xalostih Blaxene Divice Marie koje se csini na gori Kalvarii u Karlobagu* (1855.). Ta dva Starčevićeva nabožna djela nastala su u zreloj razdoblju njegova života, kada intenzivnije objavljuje upravo nabožnu literaturu, te su vrijedna građa za istraživanje značajki njegove književnojezične koncepcije. Ona, naime, potvrđuju da od svojih ranije oblikovanih jezikoslovnih nazora Šime Starčević ni tada nije odustajao, neovisno o tome što su se procesi standardizacije hrvatskoga jezika kretali drugim putovima.

U izlaganju se predstavljaju spomenuta dva Starčevićeva djela, s naglaskom na jezičnim značajkama. Posebna se pozornost posvećuje odabranim slovopisno-pravopisnim i jezičnim elementima iz kojih se mogu iščitati značajke Starčevićeve književnojezične koncepcije u zreloj fazi njegova života, u odnosu na prethodni jezikoslovni rad. Utvrđene se značajke promatraju i u kontekstu ostalih u riječkoj tiskari Karletzky u isto vrijeme objavljenih izdanja na hrvatskome jeziku te u kontekstu hrvatske književnojezične povijesti i standardizacijskih procesa u 19. stoljeću, što omogućuje jasniji uvid u status, odnosno posebnost Starčevićevih rješenja i njegove književnojezične koncepcije.

Ključne riječi: Šime Starčević, Rijeka, Karletzky, nabožna djela, jezik

Linguistic features of Starčević's work published by Karletzky printing house in Rijeka

Šime Starčević (1784–1859) had two of his works published by Karletzky printing house in Rijeka: catechist manual *Katolicsansko pitalo* (1849) and a booklet of pious prayer verses devoted to Blessed Virgin Mary *Razmishljanje sedam xalostih Blaxene Divice Marie koje se csini na gori Kalvarii u Karlobagu* (1855). These two Starčević's religious works were made during mature period of his life when he extensively published religious literature and these are a valuable material for exploring the features of his linguistic and language concept. Namely, they confirm that ever since he developed linguistic views, he did not give up on them even then, even when the processes of standardizing Croatian language were moving in other directions.

The presentation deals with the two aforementioned Starčević's works with the emphasis on linguistic features. Special attention is given to selected letter-forming and spelling, as well as linguistic elements from which Starčević's literary-linguistic concepts of the mature period of his life can be seen as opposed to his previous linguistic work. The established features are seen within the context of other published editions in Croatian language by Karletzky printing house in Rijeka, and in context of Croatian literary and linguistic history and standardizing processes of 19th century which gives a clearer view of the status, i.e. uniqueness of Starčević's solutions and his literary and linguistic concept.

Key words: Šime Starčević, Rijeka, Karletzky, religious works, language

Ljiljana Kolenić

Gramatika Šime Starčevića i hrvatske gramatike slavonskih gramatičara 18. stoljeća

Gramatika Šime Starčevića *Nova ričoslovnica ilirička* (1812.) nastala je prije preporodnih gramatika i ona svojim oblikovanjem gramatičkoga gradiva, dijelovima koji s današnjega stajališta ne pripadaju usko gramatici i svojim shvaćanjem hrvatskoga književnoga jezika nasljeđuje na hrvatske gramatike 18. stoljeća. Usporedba Starčevićeve gramatike i hrvatskih gramatičara iz Slavonije u 18. stoljeću, Blaža Tadijanovića, Matije Antuna Reljkovića, Marijana Lanosovića tema je izlaganja. Slavonske gramatike 18. stoljeća snažno su utjecale na hrvatske gramatike 19. stoljeća, kako na dopreporodne (Šime Starčević, Ignjat Alojzija Brlić), tako i na preporodne (Vjekoslav Babukić, Antun Mažuranić, Adolfo Tkalčević). U tom nizu od 18. stoljeća u Slavoniji do preporodnih gramatika značajno mjesto zauzima Starčevićeva *Nova ričoslovnica ilirička*.

Ključne riječi: Šime Starčević, slavonske gramatike, hrvatski jezik, 18. stoljeće

Šime Starčević's Grammar and Croatian grammars written by Slavonian grammarians of the 18th century

Šime Starčević's grammar *Nova ričoslovnica ilirička* (1812) was written before the grammars of Illyrian Movement. The conception of that grammar, the attitudes towards standard language, the structure of that grammar has a lot in common with the Croatian grammars written in Slavonija in 18th century. The topic of this announcement is comparison of Starčević's grammar to the grammars of Slavonian grammarians of 18th century, Blaž Tadijanović's, Matija Antun Reljković's, Marijan Lanosović's. Slavonian grammars of 18th century produced a great influence on Croatian grammars of the 19th century, both to the grammars published before Illyrian Movement and on the grammars published after Illyrian Movement. In that chain from 18th century grammars in Slavonia to the grammars of Illyrian Movement, grammar of Šime Starčević takes very important role.

Key words: Šime Starčević, Slavonian grammarians, Croatian language, 18th century

Josip Lisac

Šime Starčević i novoštokavski ikavski dijalekt

Dobro je poznato da je Šime Starčević bio govornik ličkoga novoštokavskog ikavskog idioma i da je gramatiku *Nova ričoslovica ilirička*, kao i druge svoje slovnice, napisao kao gramatiku književnog jezika. Dakako, novoštokavski ikavski dijalekt skup je u stanovitoj mjeri različitih idioma, a Šime Starčević držao ga je izrazitom hrvatskom vrijednosti, pa je mislio da i hrvatski jezični standard treba biti ikavski novoštokavski. U radu osvjetlit će se stavovi našeg jezikoslovca prema ikavskom novoštokavskom dijalektu i istaći razlike između njegova govora i njegova gramatičkog opisa.

Ključne riječi: novoštokavski ikavski dijalekt, Šime Starčević, gramatika

Šime Starčević and new štokavo- icavian dialect

It is well known that Šime Starčević was the speaker of Lika, and among the other grammar books, he wrote *Nova ričoslovica ilirička* grammar book, as the grammar book of standard language. Naturally, the new Štokavo-Icavian dialect is a set of different idioms, and Šime Starčević considered it as a real Croatian language value, so he thought that the Croatian standard language should be the New Ikavo- Štokavian variety. The paper illuminates the attitudes of our linguist towards the New Štokavo-Icavian dialect and it also points out the differences between the language and grammar characteristics of that dialect.

Key words: New Štokavo- Icavian idiom, Šime Starčević, grammar book

Bojan Marotti

Imenični genitiv množine u slovnica Šime Starčevića

Godine 1812. objavio je Šime Starčević hrvatsku slovnice pod naslovom *Nòvâ ricsôslovica iliriskâ* te prijevod francuske slovnice Dominiquea Josepha Mozina pod naslovom *Nòva ricsôslovica ilirisko-francèzka*. U objema slovnica, koje su nastajale gotovo istodobno (prva u *Pridgovoru* ima nadnevak »1. Sîesnja 1812.«, a u drugoj u *Pridgovoru shtiocu* stoji »napisana 28. Prosinca 1811.«), valja uočiti beziznimnu porabu dočelnoga *-h* u imeničnome genitivu množine. Beziznimnu kako na razini jezika kojim se opisuje, tj. metajezika (u objema slovnica), tako i na razini jezika koji se opisuje (u slovnici hrvatskoga). To se »drùgò padànje vechbroja«, u svima sklonidbama, lijepo vidi u naslovu prvoga poglavlja slovnice francuske: *Od Slovah, Slovakah, i Ricsih kao glasovah*. U prilogu se potanko obrazlažu razlozi koje navodi sam Starčević za takav lik toga rodnika višebrojnoga. Zatim se podsjeća na dvije raspre koje su se vodile oko toga padeža: na onu sredinom devetnaestoga stoljeća, kao i na onu devedesetih godina prošloga stoljeća. Potom se sučeljavaju mišljenja V. Jagića i A. Schleichera o tome padežu, te se upozorava na Schleicher–Ivšić–Lászlóov stavak o tome da je u genitivima množine s dočelnim *-h* posrijedi prijenos lika iz lokativa množine. Na kraju se, nakon provedene razglobe, prikazuje poraba takva lika od L. Šitovića do A. Mažuranića pa se utoliko predlaže ponovna razmotra toga padeža u biranome, tj. uzornome sustavu hrvatskome.

Ključne riječi: Šime Starčević, hrvatska slovnice, francuska slovnice, imenični genitiv množine

The Genitive Plural Form of Nominal Stems in Šime Starčević's Grammars

In the year 1812 Šime Starčević published his Croatian grammar *Nòva ricsôslovica ilirická*, and also the translation of Dominique Joseph Mozin's French grammar *Nòva ricsôslovica iliricko-francèzka*. In both grammars, which he wrote almost simultaneously (the first of them in *Pridgovor* has date »1. Siesnja 1812.«, and in the second, in *Pridgovor shtiocu*, Starčević says: »napisana 28. Prosinca 1811.«), there must be noted the usage of final *-h* in the genitive plural of nominal stems, without exception, both on the metalanguage level (in both grammars), and on the level of language that has to be described (in Croatian grammar). The form of that case, i.e. »drùgò padànje vechbroja«, in all declensions, could be excellently observed in the title of the first chapter of French grammar: *Od Slovah, Slovakah, i Ricsih kao glasovah*. In the article the reasons that lists Starčević in favour of that form of the genitive plural are considered in detail. Then two debates about the form of that case are mentioned: one in the middle of the nineteenth century, and the other by the end of the twentieth century. Two different opinions on that case, one of V. Jagić, and the other of A. Schleicher, are confronted, and the Schleicher–Ivšić–László thesis – that in those genitives with final *-h* it's about the transfer of the locative plural form – is emphasized. Finally, the usage of that form, from L. Šitović to A. Mažuranić, is sketched, and for this reason the reconsidering of the genitive plural in the contemporary Croatian literary language is suggested.

Key words: Šime Starčević, Croatian grammar, French grammar, genitive plural form of nominal stems

Ivica Mataija, Sanja Vrcić-Mataija

Antroponimija Velikog Žitnika u drugoj polovici 19. stoljeća

U radu se obrađuje antroponimijska kategorija osobnih imena i prezimena Velikog Žitnika iz druge polovice 19. stoljeća. Rad se temelji na korpusu osobnih imena i prezimena ekscerpiranih iz dostupnih matičnih knjiga krštenih i Stališa duša župe Blažene Djevice Marije u Klanju (Gornje Pazarište). U prvome se dijelu rada iznosi mjestopis Velikog Žitnika te donosi osvrt na demografske prilike, a u drugome se dijelu obrađuje mjesna antroponimija. U radu se osobna imena analiziraju na grafijskoj, fonološkoj, tvorbenoj i motivacijskoj razini te se propituje njihovo podrijetlo i čestotnost pojavljivanja.

Ključne riječi: antroponimija, imena, prezimena, Veliki Žitnik, 19.st.

Anthroponomy of Veliki Žitnik in the other half of the 19th century

This paper discusses anthroponomical category of personal names and surnames of Veliki Žitnik in the other half of the 19th century. This paper is based on the corpus of personal names and surnames taken from the available parish registers and State of souls of the Blessed Virgin Mary in Klanac (Gornje Pazarište). The first part of the paper is about geographical location of Veliki Žitnik and brings a review of the demographic conditions, while the second part brings the analysis of the local anthroponomy. Personal names are analyzed on the graphical, phonological, formative and motivational level in this paper as well as their origin and frequency occurrence.

Keywords: anthroponomy, names, surnames, Veliki Žitnik, 19th century

Jadranka Mlikota

Nepromjenjive vrste riječi u Starčevićim jezikoslovnim opisima

U radu se uspoređuje Starčevićev opis i popis nepromjenjivih vrsta riječi u *Novoj ricsoslovici ilirskoj* [...] (1812.) i u *Ričoslovju* (1849.-1850.), a u odnosu na postavljene uzore: na Relkovićevu *Novu slavonsku, i nimacsku gramatiku* (1767.) na koju se Starčević oslanja u *Novoj ricsoslovici ilirskoj* te na Brlićevu *Grammatik der Illyrischen Sprache* [...] (1833.) kojom se služi u opisu nepromjenjivih vrsta riječi u *Ričoslovju* (1849./1850.). Cilj je takve usporedbe utvrditi Starčevićovu (ne)podudarnost u uporabi gramatičkoga nazivlja i postavljanju normativnih odredba u odnosu na postavljene uzore.

Ključne riječi: Šime Starčević, nepromjenjive vrste riječi, gramatičko nazivlje, Relković, Brlić

Unchangeable parts of speech in Starčević's grammatical descriptions

The paper compares Starčević's description and list of unchangeable parts of speech in *Nova ricsoslovica iliriska* (1812.) and *Ričoslovje* (1849.-1850.), in relation to Relković's *Nova slavonska, i nimacska gramatika* (1767.), which he uses in his *Nova ricsoslovica iliriska*, and in relation to Brlić's *Grammatik der Illyrischen Sprache* (1833.), which he uses in the description of unchangeable parts of speech in *Ričoslovje* (1849./1850.). The aim of such comparison is to determine how Starčević's usage of and setting of normative rules responds to the existing grammatical models.

Key words: Šime Starčević, unchangeable parts of speech, grammatical terms, Brlić, Relković

Borana Morić – Mohorovičić

Bilješke o redu riječi Šime Starčevića

U radu se uspoređuju opisi reda riječi u *Novoj ricsoslovisci ilirickoj* (1812.) i *Ričoslovju* (1849.-1850.) s redom riječi u djelu *Homelie iliti tumačenje s. Evangjelja za sve nedilje od Došastja gospodinova do poslidnje nedilje po Duhovih/ knjiga I. / II./ u Zadru Bratja Battara tiskarni izdatelji 1850.*

Također, utvrdit će se kakav je odnos opisa reda riječi koji Starčević zagovara u odnosu na opis u djelu *Grammatica della lingua Illirica* (1808.) Francesca Marije Appendinija.

Ključne riječi: Šime Starčević, red riječi, gramatike, homelije

Notes on word order by Šime Starčević

The paper compares descriptions of the word order in *Nova ricsoslovisca iliricka* (1812) and *Ričoslovje* (1849-1850) with the word order in *Homelie iliti tumačenje s. Evangjelja za sve nedilje od Došastja gospodinova do poslidnje nedilje po Duhovih/ knjiga I. / II./ u Zadru Bratja Battara tiskarni izdatelji 1850.*

Also, the word order that Starčević advocates would be compared with that in work *Grammatica della lingua Illirico* (1808) written by Francesco Maria Appendini.

Key words: Šime Starčević, word order, grammar, homilies

Stijepo Obad

Šime Starčević o kršćanskom domoljublju

S pojavom Hrvatskoga narodnog preporoda javlja se moderna hrvatska nacionalna svijest a s njom i domoljublje koje je vodilo sjedinjenju hrvatskih zemalja. Neosvijesteni dio naroda služio je mađaronstvu, germanstvu i talijanstvu koje je dovodilo do izdaje domovine i naroda. Šime Starčević, župnik iz Karlobaga, zagovara domoljublje građeno na kršćanskim vrednotama, to znači voljeti domovinu iz srca, duše i pameti a njezine žitelje kao samoga sebe. To je, po njemu, kršćansko domoljublje. Ono se najprije stječe u obiteljskom domu i poštivanju predaka koji su se žrtvovali za domovinu. Potom se domoljublje gradi na ljubavi prema rodnom zavičaju, i njegovim osobitostima, zemlji i žiteljima. Treća razina domoljublja je ljubav prema široj domovini, dokle doseže zemlja, narod i jezik kojim govori, primjerice, za preporoda njegova doba. Po njemu svaki pravi domoljub, svoje sposobnosti i darove treba usmjeriti k općem dobru i doći do spoznaje da je ono važnije nego vlastito imanje. Domoljub, između ostalog, treba poštovati svjetovnu i crkvenu vlast, ispunjavati obveze prema njima, imati ponos, zagovarati red, pravdu, istinu, pomagati potrebite, zalagati se za napredak domovine i biti joj zahvalan da ga je othranila i obrazovala. Ako bude potrebno i položiti život za dobro naroda i domovine.

Ključne riječi: Šime Starčević, nacionalna svijest, domoljublje, kršćanske vrijednosti

Šime Starčević about Christian patriotism

With the appearance of the Croatian national revival occurs modern Croatian national consciousness and with it the patriotism that led to the union of the Croatian lands. Unconscious part of the nation served Hungarian, Germans and Italians and that led to a betrayal of your own country and the people. Šime Starčević, a pastor from Karlobag, advocating patriotism built on Christian values, it is to love their homeland from the heart, soul and mind and its inhabitants as yourself. This is, according to him, the Christian patriotism. It was first acquired in the home and respect for ancestors who have sacrificed for their country. Then patriotism is built on love for his native homeland, and its characteristics, and the inhabitants of the country. The third level of patriotism, love of wider country, until reaches the borders, the people and the language which they speak, for example, in his era of Revival. According to him, a true patriot must direct his abilities and gifts towards the greater good and he must come to the conclusion that these goals are more important than his own property. Patriot, among others, should respect secular and ecclesiastical authorities to fulfill the obligations towards them, also he has pride, he is advocate for order, justice, truth, help the needy and he has to strive for the advancement of his country and be grateful that he has fed and educated. If necessary, and to give his life for the good of the people and the homeland.

Key words: Šime Starčević, national consciousness, patriotism, Christian values

Zvezdana Rados

„Poslanice ličke pastirice“ Šime Starčevića

U radu će se obraditi niz polemičkih poslanica koje je Šime Starčević, potpisujući se pseudonimom, objavljivao u *Zori dalmatinskoj* 1846., 1847. i 1848. godine pod naslovom „Poslanice ličke pastirice Stane Gledović iz Rudaicah na Dalmatinsku pismaricu Anu Vidović od Šibenika o našem književstvu i narodu“, „Poslanice“ će se književno-povijesno kontekstualizirati, pri čemu će se zasebna pozornost posvetiti književno-kritičkoj dimenziji tih tekstova te oštroj polemici sa stavovima iliraca o pitanjima, jezika, ilirstva, narodnog imena, hrvatstva itd.

Ključne riječi: Šime Starčević, poslanice, *Zora dalmatinska*, književno-povijesni pristup, ilirizam

“Poslanice ličke pastirice”/“Epistles of Lika’s shepherdess” of Šime Starčević

The work will treat a series of polemical epistles titled “Poslanice ličke pastirice Stane Gledović iz Rudaicah na dalmatinsku pismaricu Anu Vidović iz Šibenika o našem književstvu i narodu”/“Epistles of Lika’s shepherdess Stana Gledović from Rudaice to the poetess Ana Vidović from Šibenik about our literature and the people”, which Šime Starčević, under a pseudonym, published in the journal *Zora dalmatinska* 1846th, 1847th and 1848th. “Epistles” will be placed into the literary-historical context, in which process attention will be especially directed toward the literary-critical dimension of those texts and toward strong polemics with the Illyrians’ position on questions of language, illyrian mood, name of the people, Croatianhood etc.

Key words: Šime Starčević, epistles, *Zora dalmatinska*, literary-historical context, Illyrian mood

Ante Selak

Apologija antivukologije ili: Šime Starčević i *Bečki književni dogovor*

U radu se raspravlja o više aktualnih pitanja hrvatskoga jezika, što su se, nerijetko i vrlo dramatično, kristalizirala sredinom, naročito u zadnjim desetljećima 19. stoljeća.

Promičući ikavicu kao povijesno i zemljopisno najprimjereniju i najsvrsishodniju jezičnu poveznicu hrvatskih ljudi i krajeva, Šime Starčević u povodu *Bečkoga književnoga dogovora* (1850.) pretresa više (pokazat će se – i dandanas) aktualnih pitanja hrvatskoga jezika. Počev od pitanja rasprostranjenosti, posebnosti i jedinstvenosti, odnosno povijesnosti hrvatskoga jezika do problema bilježenja onoga što se ne izgovara, odnosno izgovaranja onoga što je neobilježeno; od kompleksa pitanja vezanih uz staroslavenski jat, pri čemu se ne zaboravlja ni Gundulić kao ni utjecaji na orače, kopače, kozare i govedare do pitanja nerijetko pritajene, povukovljene srbizacije hrvatskoga jezika...

Jezična promišljanja Šime Starčevića neizravno će dramatično aktualizirati i Vlado Gotovac početkom sedamdesetih godina prošloga stoljeća kada, lamentirajući nad sudbinom hrvatskoga jezika – umnogome projektiranom *Bečkim književnim dogovorom*, proročki ističe: "Naš je jezik pretvoren u ludnicu! Golemu ludnicu dubleta, raspadnutih riječi, riječi koje su izgubile svoje porijeklo i svoje izvorno značenje: šizofreni sifilični jezik, sišavši s uma, banči nad svojim grobom..." Svijestan činjenice da samo jezik pokazuje što se prosljeđuje iz dubine vjekova prošlosti u dubinu vjekova budućnosti, Gotovac poetski konstatira kako je posljednji trenutak i kako je opća obveza da izvedemo radikalni obrat u pristupu pitanjima jezika, posljednji trenutak za revoluciju u našoj filologiji. Nesreće su nas, zaključuje, napokon dovele do općeg pitanja o jeziku, i novi odgovor mora s njim početi...

Ista - što će reći sudbinska - pitanja za hrvatski jezik (ne manje dramatično, i nipošto u lakšim okolnostima) postavljao je i Šime Starčević.

Ključne riječi: Šime Starčević, hrvatski jezik, ikavica, Bečki književni dogovor

Apologia of antivukology: Šime Starčević and the Vienna literary agreement

The present work discusses several key issues regarding Croatian language that have, often dramatically, crystallised in the mid and especially late 19th century.

Promoting ikavica as the historically and geographically most appropriate and fitting linguistic link of Croatian peoples and regions, Šime Starčević, in light of the Vienna literary agreement (1850) goes through multiple contemporary (as it turned out, even today) issues of Croatian language.

Starting from the questions of distribution, distinctness and uniqueness, that is, historicity of Croatian language, to the problem of writing down that which is not pronounced; from the complex of questions relating to the old Slavic *jat*, during which Gundulić is not forgotten, nor are the influences on plowers, diggers, goat and cattle herders, to the question of often clandestine Vuk-inspired Serbisation of Croatian language...

Linguistic musings of Šime Starčević are to be indirectly and dramatically actualised by Vlado Gotovac at the beginning of the 1970s, when, lamenting the fate of Croatian language - - largely designed by the Vienna literary agreement, he will prophetically exclaim: "Our language has been turned into an asylum! Huge asylum of duplicates, decomposed words, words that have lost their etymology and original meaning, schizophrenic and syphilitic language that, having lost its mind, is having a banquet over its grave..."

Aware of the fact that only language shows what is carried from the depths of past ages to the depths of future ages, Gotovac poetically states that it's the last hour and a general obligation to perform a radical turnabout in our approach to the questions of language, last moment for the revolution in our filology. Accidents have, he concludes, finally brought us to the general question of language, and a new reply has to begin with it...

Same -- which is to say, fateful -- questions for the Croatian language (not less dramatically, and certainly in no easier circumstances) had been posed by Šime Starčević.

Key words: Šime Starčević, Croatian language, ikavian dialect, Vienna literary agreement

Mario Soljačić

Starčevićeve „Homelie iliti Tumačenje Svetoga Evangjelja za sve Nedilje od Došastja Gospodinova do posljednje Nedilje po Duhovih“

U izlaganju će se s teološkoga i književnopovijesnog aspekta obraditi dva sveska knjige propovijedi koju je Šime Starčević pod naslovom „Homelie iliti Tumačenje Svetoga Evangjelja za sve Nedilje od Došastja Gospodinova do posljednje Nedilje po Duhovih“ objavio u Zadru 1850. godine. Prikazat će se uobičajena struktura Starčevićevih homilija i metode kojima se služio u pristupu biblijskom tekstu: uvod - Božja riječ u povijesno-biblijskom kontekstu; tumačenje - rasvjetljavanje pojedinih dijelova biblijskoga teksta; zaključak - praktična primjena biblijske riječi na život. Starčevićeve „Homelie“ razmotit će se i u kontekstu hrvatske književnosti pedesetih godina 19. stoljeća, posebice njihova uloga u razvoju hrvatskoga proznog izričaja.

Ključne riječi: Šime Starčević, homelije, teološki aspekt, književnopovijesni aspekt

„Homelie iliti Tumačenje Svetog Evangjelja za sve Nedilje od Došastja Gospodinova do posljednje Nedilje po Duhovih“ by Starčević

The presentation deals with two tomes of the book of sermons published in Zadar in 1850 under the title of „Homelie iliti Tumačenje Svetoga Evangjelja za sve Nedilje od Došastja Gospodinova do posljednje Nedilje po Duhovih“ by their author Šime Starčević elaborating on all of their theological, literary and historical aspects. The usual structure of Starčević's homilies - as well as methods he used in his approach to the biblical text - shall be demonstrated: introduction – God's word in historical and biblical context: interpretation – explanation of individual sections of the biblical text; conclusion – practical implementation of biblical words in life. Starčević's „Homilies” will be further examined in the overall context of the Croatian mid 19th century literature, especially their influence to development of the Croatian prose.

Key words: Šime Starčević, homily, theological aspects, literary and historical aspects

Diana Stolac

Jezikoslovni prinosi u rukopisnoj ostavštini Šime Starčevića

U rukopisnoj ostavštini Šime Starčevića, koja se čuva u Arhivu Hrvatske provincije Družbe Isusove u Zagrebu, nalaze se dva omota sa 16 svezaka. U omotu naslovljenom "Jezikoslovna djela" nalazi se devet svezaka dvostrano pisanih na ukupno 340 listova. Izuzme li se rukopis br. 5 koji sadrži udžbenik matematike i koji tematski ne pripada ovome omotu, na jezikoslovne se teme odnosi gotovo 600 stranica Starčevićeva rukopisa.

U izlaganju se donose osnovne informacije o rukopisnoj građi te se ona uspoređuje s objavljenim Starčevićevim gramatikama i jezikoslovnim prinosima u časopisima.

Ključne riječi: Šime Starčević, rukopisna ostavština, jezikoslovne teme

Linguistic contributions in the manuscripts of Šime Starčević

The manuscripts of Šime Starčević, kept in an archive of the Society of Jesus in Zagreb, consist of two wrappers of 16 volumes. In the wrapper entitled "Linguistic works" there are nine volumes on 340 bilaterally written sheets. If we exclude the manuscript no. 5 which includes a textbook of mathematics and which thematically doesn't belong to this wrapper, nearly 600 pages of Starčević's manuscripts are related to linguistic issues.

The presentation brings some basic information about the manuscript material and compares it with Starčević's published grammars and linguistic contributions in journals.

Key words: Šime Starčević, manuscript, linguistic contributions

Branka Tafra

Jezikoslovna svevremenost *Ričoslovice* Šime Starčevića

Proučavanjem starijih književnih djela uglavnom se otkrivaju njihove umjetničke vrijednosti, a proučavanjem starijih znanstvenih djela obično se popunjavaju praznine u povijesti pojedinih znanstvenih disciplina. Analiza *Ričoslovice* Šime Starčevića treba pokazati da ta hrvatska gramatika i nakon dva stoljeća, osim za povijest hrvatskih gramatika, ima veliko značenje i za povijest hrvatskoga jezikoslovlja jer su neki dijelovi opisa gramatičkih kategorija i danas znanstveno utemeljeni i prihvatljivi.

Ključne riječi: Šime Starčević, *Ričoslovica*, hrvatska gramatika, jezikoslovlje

Linguistic Omnitemporality of *Ričoslovica* of Šime Starčević

When studying non-contemporary literary works, it is mainly the artistic values that are being identified, whereas studying non-contemporary scientific works allows us to bridge the gaps in the history of particular scientific disciplines. The analysis of *Ričoslovica* of Šime Starčević attempts to point out the great significance that this particular Croatian grammar has had two centuries later not only for the history of Croatian grammars but for the history of Croatian linguistics as well, owing to the fact that some descriptive parts of grammar categories are scientifically based and acceptable even today.

Key words: Šime Starčević, *Ričoslovica*, Croatian grammar, linguistics

Anastazija Vlastelić

Atribucijske značajke *Homelija Šime Starčevića*

Jedna je od najupečatljivijih ličnosti hrvatske pismenosti svakako Šime Starčević (Žitnik, 1784. – Karlobag, 1859.), vjeran Božji službenik, izniman jezikoslovac, vrstan polemičar i nadaren književnik. Njegova je važnost za hrvatsko jezikoslovlje dobro poznata, a i većina je njegovih teoloških djela (napose homilitičke proze) opisana u suvremenoj kroatističkoj literaturi.

U radu se uspoređuju sintaktički opisi atributa u *Novoj ricsoslovcici ilirickoj s atribucijom u djelu Homelie iliti tumačenje s. Evangjelja za sve nedilje od Došastja gospodinova do posljednje nedilje po Duhovih/ knjiga I. / II./ u Zadru Bratja Battara tiskarni izdatelji 1850.*, koje je nedvojbeno vrhunac Starčevićeva nabožnoga i prosvjetiteljskoga nauka.

Naglasak se u analizi atribucijskih odnosa u *Homelijama* daje na sintagme iz nabožnoga diskursa.

Ključne riječi: Šime Starčević, atributi, sintaksa, nabožni diskurs

Attributional features of *Homelie* written by Šime Starčević

One of the most striking figures of Croatian literacy is Šime Starčević (Žitnik 1784 – Karlobag 1859). He was faithful servant of God, outstanding linguist, skilled polemicist and gifted writer. His importance for the Croatian linguistics is well-known, and most of his theological works (especially homilic prose) has been described in contemporary croatistics. The paper compares syntactic descriptions of attribute in *Nova ricsoslovica iliricka* with attribution in *Homelie iliti tumačenje s. Evangjelja za sve nedilje od Došastja gospodinova do posljednje nedilje po Duhovih/ knjiga I. / II./ u Zadru Bratja Battara tiskarni izdatelji 1850.*, which is definitely the peak of his religious and enlightenment work. In the analysis of attributional pattern in *Homelie*, the emphasis is on syntagms from the religious discourse.

Key words: Šime Starčević, attribute, syntax, religious discourse